

ÖMER

şubesi"nde başkanlık yaptı, 1923-1927 yılları arasında Gence'de teknik ziraat mektebinin müdürü olarak görev aldı. **Eserleri:** *Ömer Faik Numanzâde, eserleri* (makaleleri, Bakû, 1983); *Ö.F. Numanzâde, Hatıralarım* (Şamil Salmanov tarafından açıklamalar ilavesiyle hazırlandı, Bakû, 1985)

Kay.: AY s.382; TDEA 7/ 180,181; Abbas Zamanof, "Ömer Faik Numanzâde", Aktaran: Yavuz Akpınar, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, sayı:7, Erzurum 1986. ⇨ E. BAĞLI

ÖMER Fâni, bk. FÂNÎ (?-1622)

ÖMER Fuadî, bk. FUADÎ (?-1636)

ÖMER Gazi Aytanoğlu (1932-): Doğu Türkistanlı çağdaş Kazakistan şairi. Doğu Türkistan'ın Tarbagatay vilâyetinde doğdu. *Şuğla* adlı edebiyat dergisinde çalıştı. 1951 yılında yazarlığa adım attı. Bir ara milliyetçi olarak suçlanıp uzun seneler hapis yatan şairin vatanseverlik konulu şiirleri beğeni kazandı. **Eseri:** *Saman Yolu* (Ürünçi 1951).

Kay.: *Doğu Türkistan Yazarlar Birliği Toy Çaçkusu*, 1985. ⇨ A. B. İLTEBİR

ÖMER Gencî, Osman oğlu (yaklaşık 1080/85-1155): Azerbaycan şairi. Gence'de doğdu. Burada eğitim gördü, Hemedan'da, Bağdat'ta devrinin ünlü bilginlerinin yanında bilgisini arttırdı. Basra, Nişabur ve Merv'de edebî meclislerde bulundu. Şiirlerini Arapça yazdı. Şiirlerinin az bir bölümü Yakut el-Hamevî'nin *Mecma'u'l-Büldan* isimli ansiklopedik eserinde korunarak günümüze ulaştı. Lirik şairdir. Gerçek aşkı, güzellerin ve vatanseverlerin vasfı, kasidelerinin önemli konusudur. Vatani, arkadaşları ile ilgili met-hiyeleri vardır. ⇨ A. BAĞIROV

ÖMER Han (18/19.yy.): Divan şairi. Mirza şairlerdendi.

Kay.: TGDEİS s. 355; TŞAH

ÖMER Hulusi, bk. MUALLİM Nâcî

ÖMER Lütfi (1871-3.12.1939): Roman yazarı. İstanbul'da doğdu. Eserlerinde *Safvet Nezihî* imzasını kullandı. Girdiği Galatasaray Sultanisini bitiremeden ayrıldı. Kapalçarşı'da baba mesleği kuyumculuk yaptı. Daha sonra kendisini eğlence hayatına verdi. Bu hayattan bir daha ayrılmadı. Düzensiz ve derbeder yaşayışının sonucunda Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine düştü ve orada öldü. Kuyumculuk yaptığı gençlik yıllarında *İkdam*, *Malumât*, *Servet-i Fünun* ve *Resimli Kitap* gibi gazete ve dergilerde yazıları, hikâye ve romanları yayımlandı. *Safvet Nezihî* takma adıyla daha çok Edebiyat-ı Cedide akımının etkisi altında kalarak kaleme aldığı duygusal romanlarıyla tanındı. En tanınan eseri *Zavallı Necdet* adlı romanında Batılı hayat tarzına özenen, varlıklı çevrelerde geçen bir aşk macerası anlatılmaktadır. Aşırı duygusal nitelikteki romanları özellikle halk arasında çok tutuldu ve yıllarca okundu. Hüseyin Rahmi'nin etkisi altında kalarak yazdığı *TeHHül Âleminde* adlı romanında geleneksel aile yapısı içinde büyümüş bir erkeğin üç defa evlenmesi dolayısıyla, on dokuzuncu yüzyıl sonlarında Osmanlı toplumundaki evlenme adetlerinin farklı taraflarını ortaya koydu. **Eserleri/Roman:** *Zavallı Necdet* (İst. 1316/1898), *TeHHül Âleminde* (İst. 1317/1899), *Kadın Kalbi* (İst. 1319/1901), *Kumar Beliyyesi* (İst. 1320/1902), *Hemzad* (İst. 1321/1903), *Müsebbib* (İst. 1326/1910). **Oyun:** *İzah ve İstizah* (İst. 1326/1910).

Kay.: EİS s.319; TA 28/38-39; TBEA 2/711-712; "Safvet Nezihî", TDEA 7/416; K. Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, 5.bs., İst. s.140-141,145; Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, 1/320-334. ⇨ Yaz.Krl.

ÖMER Lütfi Fikri (1872-7.10.1934): Eğitimci, yazar. İstanbul'da doğdu. Kosova valilerinden Fikri Paşanın oğludur. 1890'da Mülkiyeden mezun oldu. Aynı yıl Paris'e gitti. Paris Hukuk Fakültesinde ikinci bir lisans öğrenimini yaptı ve Paris'te Ecole Libre des Sciences Politiques'in Section Diplomat-

LÜTFİ FİKRİ BEY'İN AFFI

NEVİN YURDSEVER ATEŞ

Toplumsal Tarih dergisinin Nisan 1998 tarihli 52. sayısında yayımlanan "Lütfi Fikri Bey İstiklal Mahkemesinde" başlıklı yazı Lütfi Fikri'nin Halife'ye yazmış olduğu açık mektup ile ilgili olarak İstiklal Mahkemesinde yargılanmadan önce Tanin gazetesinin kendisine verdiği desteği sergilemekteydi.¹

Lütfi Fikri'yi böyle destekleyen yazılar mahkeme sırasında pek görülme de beş yıllık mahkûmiyeti sonrasında yeniden başlayacak ve anlaşılan Mustafa Kemal'in de yeşil ışık yakması sonucu TBMM Lütfi Fikri Bey'in cezasını kaldıracaktır. Oysa, cumhuriyet savcısı, Lütfi Fikri Bey'in Hıyanet-i Vataniye Kanununun birinci maddesiyle tecrim ve ikinci maddesiyle tecziyesini talep ede-

cektir.² Lütfi Fikri Bey'in cezasının kaldırılması konusundaki tekliflerin görüşüldüğü Meclis oturumunda ilginç tartışmalar gözlenirken, dinleyici locaları da tümüyle doludur. Ayrıca Hakimiyet-i Milliye gazetesi bu konuyu başmakalesinde işleyecektir.³

Bugün Lütfi Fikri Bey'in affi çerçevesindeki tartışmaları ve Lütfi Fikri Bey'in af kararını nasıl karşıladığını o günkü İkdâm ve Tanin gazetelerinden aktarmak istiyorum.

1. Nevin Yurdsever Ateş, "Lütfi Fikri Bey İstiklal Mahkemesinde", Toplumsal Tarih, no. 52, (Nisan 1998), s. 54-55.
2. Tanin, 21 Kânun-u evvel 1339 (Aralık 1923).
3. Tanin, 14 Şubat 1340 (1924).

LÜTFİ FİKRİ BEY'İN AFFI ETRAFINDA HARARETLİ MÜNAKAŞALAR

Muhtelif Mebusların Affa Dair Mütalâaları

Evrâk-ı Nakdiyenin Şerâit-i Te'diyesi
(Muhabir-i Mahsumumuzdan)

Ankara 11 Şubat- Bugün Meclis Fethi Bey'in riyasetinde in'ikad etti. Lütfi Fikri Bey'in af hakkındaki istidasıyla mûmâileyh affını tervîç eden Adliye Encümeni Mazbatası ve Sivas mebusu Hâlis Turgut Bey'in tavrı ruznâmeyle alınarak müzâkerâta başlandı.

Ergani mebusu Kâzım Vehbi Bey Lütfi Fikri Bey'in kendisiyle hemzâd olan muhalefetinden bahs etti ve İstiklal Mahkemesi kararının muhakk olduğunu söyledikten sonra affın bu bâbda daha müessir olacağını beyan eyledi.

Kütahya mebusu Râgıp Bey Lütfi Fikri Bey'in hayat-ı mâziyesinin münakaşa edilmemesinin ve burada ancak bir mahkûmun affı meselesinin mevzubahis edilmesi lâzım geleceğini söyledi ve Lütfi Fikri Bey'in, İstiklal Mahkemesinin hükmünde hata olduğunu iddia ederek af talebinde bulunmadığını ileri sürerek reddini talep etti.

Süreyya Bey (Karasi), Adliye Encümeni nâmına izâhat vererek Encümenin Lütfi Fikri Bey'in af ve re'fete lâyık gördüğünü söyledi ve dedi ki: Meclis hakk-ı hükûmrânîyi haizdir. Bu hakkını isti'mâl ile af edebilir. Hü-

kümde bir hata yoktur. Yalnız şefkate müstenid olarak Adliye Encümeni Lütfi Fikri Bey'in affını talep etmiştir.

Ardahan mebusu Tâlat Bey bunu redle, Lütfi Fikri Bey temyiz hükmünü istiyor dedi ve aleyhinde bulundu.

Bu bâbda hayli münakaşalar olduktan sonra Lütfi Fikri Bey'in telgrafları okundu.

Hâlis Turgut Bey-Hürriyet esaslarını biz kendinden öğrendik. Lütfi Fikri Bey hayalette bulunmaz. Şimdi bir af talebi vardır. Yalnız af edilir, hukûk-u memnuası iade edilmezse maksad hâsıl olmaz. Hükmün de ref'i lazımdır.

Mazhar Müfid Bey (Denizli)- Af için mutlaka rica beklenmez. Meclis re'fetini ricâdan evvel de râyegân eder. Reye konur, ya red veya kabul olunur. Kendisinin ricasını beklemek doğru değildir.

Recep Bey (Kütahya)- Affın İstiklal Mahkemesinin İstanbul'da verdiği kararla mahkûm diğer zevâta da teşmilini talep ettikten sonra dedi ki: Lütfi Fikri Bey'in affına taraftarım. Fakat müracaât lisân-ı tevâzuu icâb ettirdiği tarzda vâki olmamıştır. Mâmâfih buna rağmen Lütfi Fikri Bey aff edilmelidir. Bu talep, bu mazbata reddedilmeli ve Meclisin arzusuyla baştan bir af yapılmalıdır. Ref-i hükm tabiri kullanılmadan hukûk-u memnûasının iâdesi te'min olunmalıdır. İstiklal Mahkemesi İstanbul'daki diğer mahkûmları da affetmelidir.

Lütfi Fikri Bey hakkında Kalem'de yayımlanan bir karikatür.

LÜTFİ FİKRİ BEY İSTİKLAL MAHKEMESİNDE

NEVİN Y. ATEŞ

İstiklal Mahkemeleri üzerinde çok tartışma yapılan ve dönemle ilgilenen yazarların bir kısmı tarafından şiddetle eleştirilirken, bir kısmı tarafından da o günün koşulları içinde zorunlu olduğu düşünülen mahkemelerdir. Biz bu yazımızda bu iki farklı görüşü tartışmaya girmeyeceğiz. Ancak şunu ifade etmek isteriz ki, bizce İstiklal Mahkemelerini adil birer yargı organı olarak görmek pek mümkün değildir.

II. Meşrutiyet'te Dersim mebusu Lütfi Fikri Bey, yakın tarihimizin kısmen unutulmuş ilginç isimlerinden biridir. Muhalefeti bir yaşam tarzı olarak benimseyen Lütfi Fikri Bey hakkında ayrıntılı bazı araştırmalar yayımlandıysa da gene de hak ettiği ilgiyi bulduğunu söyleyemeyiz.

Bu ilginç kişilikle ilk karşılaşmamız Tarık Zafer Tunaya Hoca'nın 18 Haziran 1950 tarihli *Vatan* gazetesindeki "Muhalefet Tarihinin Heyecanlı Siması: Lütfi Fikri Bey"¹ yazısı ile gerçekleşmiştir. Son yıllarda buna Yücel Demirel'in yayıma hazırladığı *Lütfi Fikri Bey'in Günlüğü*² adlı yapıt eklenmiştir. İlk defa yayımlanan bu günlükte Lütfi Fikri'nin 1904 yılında başlayan -arada bir kesintiye uğrayan- ama önemlice bir bölümü 1913 yılına ait olan notları yer almaktadır. Gene aynı konuda Kastaş Tarihsel Araştırmalar Dizisi'nde Murat Çulcu'nun *Cumhuriyet'in İlanı ve Lütfi Fikri Bey Davası* başlıklı iki ciltlik bir çalışması yayımlandı.³

Lütfi Fikri'nin İstiklal Mahkemesinde yargılanmasının nedeni, Halife Abdülmecid Efendi'nin istifa edeceği söylentileri karşısında⁴ "Gönül istiyor ki,

bu istifa sözü ebediyen gömülsün kalsın" cümleleriyle *Tanin* gazetesinde halifeye yazmış olduğu açık mektuptur.⁵ Bu mektuptan çok kısa bir süre sonra, 5 Aralık 1923 tarihinde İngiltere İslam Topuluğu Başkanı Ağa Han ve Emir Ali tarafından Cumhurbaşkanına gönderilen, 24 Teşrinisani 1339 (Kasım 1923) tarihli mektup, halifelik kurumunun devamını dilerken, adeta içişlerine karışan bir üslup sergilemekteydi.⁶ Bütün bu gelişmeler, kısa süre sonra hilafet sorununun gündeme gelmesini kolaylaştırıyordu.

Aralık 1923'te İstiklal Mahkemesinde yargılanan Lütfi Fikri, keskin diline rağmen İstiklal Mahkemesinin hışmından kurtulmuş ve aldığı beş senelik kalebent cezası, BMM tarafından affedilmiştir.

24 Aralık 1923 tarih ve 431 sayılı *Tanin* gazetesinde "Siyasiyat" bölümü içinde Lütfi Fikri Bey'in davası ile ilgili enteresan bir değerlendirme vardır. Bunun günümüz okurları için ilginç olduğunu düşünmekteyim. ■

"Beraat eden gazetecilerin Lütfi Fikri Bey'i ziyareti."

(Ortadaki ziyaretçi Hüseyin Cahit, soldaki de muhtemelen Ebüzziya Velid.)
Vakit, 10 Kânunusani 1924

1. Tarık Zafer Tunaya, *İsyan Dersisiyle Kaph Anayasa*, Arba Yayınları, İstanbul, 1988, 2. baskı, s. 187-194.
2. *Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey'in Günlüğü "Daima Muhalefet"* (haz. Yücel Demirel),

Arba Yayınları, İstanbul, 1991.

3. Murat Çulcu, *Hilafetin Kaldırılması Sürecinde Cumhuriyet'in İlanı ve Lütfi Fikri Davası*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1992.
4. 9 ve 10 Teşrinisani 1339 (Kasım 1923) tarihli *İkdam*'da bağ-yazılar özellikle halife ve hilafet konularına ayrılmıştı. Hatta halifenin istifa söylentileri ile gelişen haberler, daha sonra böyle bir şeyin olmadığını yazarken, olay Mabeyn Dairesi tarafından da tezkip ediliyordu. Yine 5 Teşrinisani 1339 (Kasım 1923) tarihli *Vatan* gazetesinde istifa haberinin asıl-